

Piotr Szczepański

Fundacja Wspomagania Wsi

Seminarium „Nadzór nad fundacjami”

Główne tezy i spostrzeżenia

1. Konstytucja, w rozdziale I zatytułowanym „Rzeczpospolita”, zapewnia obywatelom wolność tworzenia Fundacji. Usytuowanie tego przywileju w pierwszym „ustrojowym” rozdziale ustawy zasadniczej świadczy o wadze, jaką jej twórcy przykładają do możliwości tworzenia nie tylko stowarzyszeń czy partii politycznych, ale właśnie fundacji.
2. Ustawa o fundacjach powstała na długo (niemal 13 lat) przed powstaniem obecnej konstytucji. Uchwalenie tej ustawy w 1984 roku w formie, jaka obowiązuje do dziś, było niemalym sukcesem Kościoła, który prowadził negocjacje i prawników, którzy pracowali nad jej przepisami: profesorów Wiesława Chrzanowskiego i Andrzeja Stelmachowskiego. Co prawda nie udało się zarejestrować Fundacji Rolniczej, dla której ustawa powstała, ale wyłom w „komunistycznych” przepisach prawa został zrobiony i instytucja fundacji wróciła do prawodawstwa polskiego. Ciekawostką jest, że władze niemal natychmiast rozpoczęły starania o założenie kontrolowanej przez nie fundacji na rzecz polskiego rolnictwa konkurencyjnej w stosunku do inicjatywy kościelnej.
3. Podczas negocjowania przepisów ustawy ówczesne władze usiłowały wprowadzić zapisy umożliwiające im pełną kontrolę nad fundacjami. Próbowano wprowadzić możliwość likwidacji fundacji przez ministra, konieczność wprowadzania do zarządów fundacji przedstawicieli wojewodów lub innych ciał rządowych, pełnej kontroli nad finansami fundacji poprzez akceptowanie ich przez odpowiednich ministrów.
4. Przepisy dotyczące nadzoru nad fundacjami, jakie znalazły się w ustawie to wynik walki twórców ustawy z przedstawicielami reżimu. Z jednej strony władze chciały zapewnić sobie jak największą kontrolę nad fundacjami, z drugiej Kościół godził się na te zapisy starając się by były one ogólne na tyle, by trudno było zastosować je w praktyce. Sukces

polegał na możliwości zakładania fundacji przez obywateli. W rezultacie aż trzy artykuły (artykuły 12, 13 i 14) z dwudziestu dotyczą kontroli fundacji przez państwo.

5. Istnieje wiele opinii, że jest to kontrola niewystarczająca. Aby się z nimi zgodzić trzeba by zbadać czy i jak organy państwowe korzystają z tych uprawnień. Wydaje się, że najpowszechniej łamany jest przepis o udostępnianiu sprawozdania do publicznej wiadomości. Nie dotyczy to fundacji (i innych organizacji) mających statut organizacji pożytku publicznego. W tym przypadku organ nadzorujący wymusza nadesłanie prawidłowego sprawozdania i sam je publikuje w internecie.
6. Kto nadzoruje lub kontroluje fundacje w Polsce:
 - a) Fundator (jeśli zastrzeże sobie taką możliwość w statucie),
 - b) Organy kontrolne statutowe,
 - c) Sponsor, na podstawie zapisów umowy o darowiznie (przy czym zakres tej kontroli może wykraczać poza zakres darowizny),
 - d) Organ administracji publicznej zlecający zadanie publiczne na podstawie art. 17 ustawy o działalności pożytku publicznego,
 - e) Minister właściwy, wymieniony w statucie fundacji, na podstawie art. 12, 13 i 14 ustawy o fundacjach,
 - f) Minister właściwy dla spraw zabezpieczenia społecznego, jeśli Fundacja ma status organizacji pożytku publicznego (na podstawie przepisów całego rozdziału czwartego ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie). W przypadku fundacji jest to kontrola dodatkowa w stosunku do możliwości kontroli przez ministra wymienionego w statucie fundacji.
7. Przepisy ustawy o fundacjach, czy ustawy o działalności pożytku publicznego dają DODATKOWE możliwości kontrolowania fundacji przez państwo, czy opinię publiczną. Fundacje, tak jak wszystkie inne instytucje w Polsce, podlegają przepisom prawa. Członkowie władz fundacji i pracownicy podlegają takim samym prawom i ponoszą taką samą odpowiedzialność jak inni zarządzający. Zatem fundacje mogą być i są kontrolowane także (m. in.) przez:
 - a) Organy skarbowe,
 - b) Najwyższą Izbę Kontroli (jeśli Fundacja korzysta ze środków publicznych),
 - c) Organy ścigania, jeśli zachodzi podejrzenie o popełnieniu przestępstwa,

- d) Państwową Inspekcję Pracy – w zakresie przewidzianym kodeksem pracy.
8. W stosunku do osób zarządzających fundacjami stosuje się przepisy kodeksu karnego, ustawy – karno skarbowej, czy kodeksu cywilnego. Zatem możliwości kontroli fundacji są ogromne i państwo często z nich korzysta.
9. Rodzaje sankcji:
- a) Na podstawie ustawy o fundacjach – decyduje sąd na wniosek starosty, ministra, wojewody: wstrzymanie i uchylenie uchwały zarządu, gdy jest w rażącej sprzeczności z celem fundacji lub z prawem, wyznaczenie terminu usunięcia uchybień, żądanie zmiany zarządu fundacji, zawieszenie zarządu, wyznaczenie zarządcy przymusowego,
 - b) Na podstawie ustawy o organizacjach pożytku publicznego – wykreślenie z rejestru organizacji pożytku publicznego i utrata statusu opp,
 - c) Na podstawie przepisów kodeksu karnego – sankcje przewidziane w kodeksie karnym,
 - d) Na podstawie kodeksu karno skarbowego – sankcje przewidziane kodeksem karno skarbowym,
 - e) Na podstawie kodeksu pracy – sankcje przewidziane tym kodeksem,
 - f) Na podstawie innych przepisów dotyczących opłat na ubezpieczenia społeczne, informowania o zatrudnianiu, informowania o zawarciu umów – zleceń, umów o dzieło,
 - g) Na podstawie kodeksu cywilnego – w przypadku powództwa cywilnego, wystąpienia założyciela, organów fundacji czy innych osób – przeciwko zarządowi lub dyrektorowi fundacji,
 - h) Sankcje w stosunku do członków władz fundacji przewidziane w statucie,
 - i) Decyzje w sprawie sankcji podejmowane są przez sąd lub inne organy z możliwością odwołania się od tej decyzji do sądu.